

Mr. sc. JELENA ČUVELJAK
Viši savjetnik Državnog pravobraniteljstva

NAKNADA ŠTETE ZBOG NEOPRAVDANE OSUDE I NEUTEMELJENOG LIŠENJA SLOBODE

U ovom tekstu autorica polazi od nepovredivosti čovjekove slobode kako jednog od temeljnih ustavnih postulata te na pregledan način daje prikaz instituta naknade štete zbog neopravdane osude, neutemeljenog ili nezakonitog pritvora i neutemeljenog uhićenja. Navedeni su pravni izvori za naknadu štete i to kako međunarodni tako i odredbe Zakona o kaznenom postupku i Zakona o obveznim odnosima čijim odredbama je Republika Hrvatska detaljno regulirala pravo oštećene osobe na naknadu štete.

U daljnjem tekstu detaljno su razrađeni uvjeti da bi neka osoba imala pravo na naknadu štete, prvo se razrađuju kazneno-pravni uvjeti zatim građansko-pravni uvjeti sa posebnim osvrtom na štete koje se naknađuju te na naknadu nematerijalne štete. Nakon toga se naglašavaju posebnosti tijekom postupka za naknadu štete po ovom osnovu, dok se na kraju ovog članka nalazi opsežan prikaz sudske prakse.

1. UVODNE NAPOMENE

Kazneni postupak se otvara kada postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo odnosno čim postoje minimalni uvjeti propisani u zakonu za njegovo otvaranje. Sumnja koja je bila osnova za pokretanje kaznenog postupka u kasnijem tijeku postupka se može pokazati neosnovanom. Stoga postoji osnovana bojazan da će neki kazneni postupci biti pokrenuti protiv nevinih osoba i da će u tijeku kaznenog postupka neka

nevinna osoba biti lišena slobode¹. Razumljivo je da takvim neosnovanim vođenjem kaznenog postupka kao i lišenjem slobode okrivljeni trpi štetu koja se ne može otkloniti samim donošenjem rješenja o obustavi kaznenog postupka ili izricanjem oslobađajuće presude.

No iako je nepovredivost slobode jedan od temeljnih ustavnih postulata, zbog opasnosti da stvarni počinioci kaznenih djela ostanu nekažnjeni društvo prihvaća rizik neopravdanih pokretanja kaznenih postupaka i neopravdanog uhićenja. U suvremenim kaznenim postupcima taj rizik je sveden na najmanju moguću mjeru, ali ipak nije u potpunosti isključen.

Institut naknade štete za neopravdanu osudu i neutemeljeno uhićenje u pozitivno pravo ušao je tek u novije vrijeme s napredovanjem humanističkih ideja o zaštiti čovjeka i posebno evolucijom položaja okrivljenika u kaznenom postupku. U kaznenom postupku inkvizitorskog tipa u kojem je tortura predstavljala zakonito sredstvo za postizanje priznanja, ideja o naknadi štete nije imala nikakvog izgleda za uspjeh. Tada se neopravdana osuda i neutemeljeno uhićenje smatralo slučajem koji je pogodio okrivljenika i koji on sam treba podnijeti.

Tek napuštanjem inkvizitorskog tipa postupka počeo se razvijati institut naknade štete zbog neopravdane osude, neosnovanog ili nezakonitog pritvora i neutemeljenog uhićenja² i to iz instituta prava osuđenika na naknadu štete zbog nezakonitog rad suda ili drugog državnog organa. Mogućnost ostvarivanja naknade je bila ograničena jer nije obuhvaćala slučajeve kada je

¹ 9. Osnove za određivanje pritvora - Članak 102. ZKP-a

(1) Pritvor će se uvijek odrediti protiv osobe za koju postoji osnovana sumnja da je počinila najteži i najpogibelniji oblik kojega teškog kaznenog djela za koje je u zakonu propisana kazna dugotrajnog zatvora. Ako okolnosti ukazuju da je riječ o slučaju za koji zakon propisuje mogućnost izricanja blaže kazne pritvor se ne mora odrediti.

(2) Ako postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo, a ne postoje uvjeti za obavezan pritvor, pritvor se protiv te osobe može odrediti:

1) ako postoje okolnosti koje upućuju na opasnost da će pobjeći (krije se, ne može se utvrditi njezina istovjetnost i dr.),

2) ako postoji osnovana sumnja da će uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za kazneni postupak ili da će ometati kazneni postupak utjecajem na svjedoke, sudionike ili prikrivače,

3) ako osobite okolnosti opravdavaju bojazan da će ponoviti kazneno djelo ili da će dovršiti pokušano kazneno djelo ili da će počiniti kazneno djelo kojim prijeti,

4) ako su u pitanju kaznena djela: ubojstva, razbojništva, silovanja, terorizma, otmice, zloupotrebe opojnih droga, iznude ili kojega drugoga kaznenog djela za koje zakon propisuje mogućnost izricanja kazne zatvora u trajanju od osam ili više godina, ako je to opravdano zbog načina izvršenja ili drugih posebno teških okolnosti djela.

(3) Pritvor se može odrediti na temelju odredbe stavka 2. točke 3. ovog članka samo ako postoji opasnost od počinjenja kaznenog djela protiv imovine ili drugoga kaznenog djela za koje je prema zakonu moguće izreći kaznu zatvora preko tri godine.

(4) Nakon pravomoćnosti optužnice pritvor se može odrediti i protiv okrivljenika koji, iako uredno pozvan, izbjegava doći na glavnu raspravu.

(5) Pri izricanju presude uvijek će se odrediti pritvor protiv okrivljenika kojem je izrečena kazna zatvora od pet godina ili teža kazna.

² U Evropi je prvo bio donesen Zakon o naknadi štete neopravdano kažnjenim osobama u Austriji 1892. godine

do neosnovane osude došlo bez greške suda, a ti slučajevi su u praksi bili najčešći. Institut naknade štete neopravdano osuđenim osobama nastao je kasnije kada se naknada štete počela priznavati i osobama koje su bez greške suda neopravdano osuđene, a s vremenom se proširio i na naknadu štete zbog neutemeljenog ili nezakonitog pritvora i zbog neutemeljenog uhićenja.

2. PRAVNI IZVORI

Članak 25. stavak 4. Ustava Republike Hrvatske predviđa da svatko tko je bio nezakonito lišen slobode ili osuđen ima, u skladu sa zakonom, pravo na odštetu i javnu ispriku.

Mnogobrojne odredbe međunarodnog prava kojima je pristupila Republika Hrvatska također se direktno odnose na pritvor i uhićenje tako npr.:

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima od 16. 12. 1966. godine u članku 9 točka 5. propisuje: "tko god je bio žrtva nezakonitog uhićenja ili pritvaranja ima pravo na kompenzaciju." Člankom 14. stavak 6. navedenog pakta određeno je slijedeće: ako izrečena krivična presuda bude kasnije poništena ili ako osuđenik dobije pomilovanje zato što nova ili naknadno otkrivena činjenica dokazuje da se radilo o sudskoj grešci, osoba koja je izdržala kaznu na osnovi te osude bit će obeštećena prema zakonu, ako se ne dokaže da je potpuno ili djelomično kriva za nepravodobno otkrivanje nepoznate činjenice.

- Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda od 4. 11. 1950. godine u članku 5. točka 5. propisuje: "svatko tko je bio žrtva nezakonitog uhićenja i pritvaranja, suprotno odredbama ovog članka ima izvršivo pravo na odštetu."

- Protokol 7. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda od 22. 11.1984. godine u svom članku 3. navodi "kad je neka osoba osuđena, oslobođena pravomoćnom presudom za kaznena djela i kad je naknadno njezina presuda poništena, ili je ta osoba pomilovana na temelju novih ili novootkrivenih činjenica koje upućuju na pogrešnu presudu, osoba koja je izdržala kaznu kao posljedicu te presude obešteti će se u skladu sa zakonom ili praksom dotične države, osim ako se ne dokaže da je sama djelomice ili u cijelosti odgovorna za zakašnjelo utvrđivanje do tada nepoznatih činjenica."

- Članak 34. Protokola 11. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda od 11.5.1994. godine propisuje: "sud može primiti zahtjev bilo koje fizičke osobe, nevladine organizacije ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve povrede prava priznatih u ovoj Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila jedna visoka ugovorna stranka. Visoke ugovorne stranke obvezuju se da ni na koji način neće sprečavati djelotvorno vršenje toga prava."

U Republici Hrvatskoj pitanje naknade štete neopravdano osuđenim i neutemeljeno uhićenim osobama regulirano je načelno Ustavom Republike Hrvatske, a kasnije je razrađeno u materijalnopravnim i procesnopravnim odredbama Glave XXX Zakona o kaznenom postupku (u daljnjem tekstu: ZKP)³ i Zakona o obveznim odnosima (u daljnjem tekstu: ZOO).⁴

Pravo na naknadu štete zbog neosnovane osude ili neutemeljenog uhićenja obuhvaća pravo na javnu ispriku te na naknadu imovinske i neimovinske štete. Posrijedi je posebna institucija u kaznenom pravu različita od naknade štete u građanskom pravu. Za opstojnost zahtjeva za naknadom štete irelevantan je uzrok neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja, što je i razlog posebnog uređenja u ZKP-u. No, opće građanskopravne pretpostavke za štetu (šteta, štetna radnja, uzročnost i protupravnost) nisu bez značenja u primjeni ovog instituta naknade štete, stoga se one ne primjenjuju samo u slučajevima kada ih odredbe članka 476 – 484. ZKP-a derogiraju, u svemu ostalom se primjenjuju odredbe građanskog prava.

2.1. PRAVNA PRIRODA ODGOVORNOSTI DRŽAVE

Država prvo nije odgovarala za naknadu štete, no postepeno se razvio institut u pravcu potpune odgovornosti države za naknadu štete. Iako je nekada prevladavalo shvaćanje kako ne postoji pravna dužnost države da pruži naknadu štete zbog neopravdane osude i neosnovanog lišenja slobode danas prevladava shvaćanje da je naknada štete subjektivno pravo neopravdano osuđene osobe odnosno osobe neosnovano lišene slobode. Svaka pravna država mora i sama poštivati poredak koji stvara.

Pravo oštećenik na naknadu štete je danas u Republici Hrvatskoj subjektivno pravo priznato Ustavom Republike Hrvatske i Zakonom o kaznenom postupku. U ovom slučaju se ne radi o klasičnom slučaju odgovornosti države zbog nezakonitog rada državnih tijela već je riječ o specifičnoj vrsti odgovornosti kojom građani dobivaju zaštitu od rizika štete što ih je uzrokovala država. Slijedom navedenog naknada štete zbog neopravdane osude i neutemeljenog lišenja slobode slična je naknadi štete u imovinskom pravu po osnovi odgovornosti za štetu bez krivnje, jer se u oba slučaja radi o objektivnoj odgovornosti za štetu.

³ Narodne novine 110/97, 27/98, 56/99 i 112/99

⁴ Narodne novine 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 107/95, 7/96, 91/96 i 112/99

3. UVJETI ZA NAKNADU ŠTETE

Odgovornost za štetu je takav obveznopravni odnos u kojem je jedna strana dužna popraviti prouzrokovanu štetu drugoj strani, a ta druga strana je ovlaštena zahtijevati popravak nastale štete. Osnovne pretpostavke odgovornosti za štetu su: subjekti obveznog odnosa odgovornosti za štetu (štetnik i oštećeni); štetna radnja štetnika; šteta; uzročna veza između štetne radnje ili propuštanja i nastale štete te protupravnost.⁵ Uvjeti za naknadu štete zbog neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja mogu se podijeliti na kazneno-pravne (da postoji neopravdana osuda ili neutemeljeno uhićenje) i na građansko-pravne (da je počinjena šteta i uzročnost). Da bi neka osoba ostvarila svoje pravo na naknadu štete moraju ti uvjeti biti kumulativno ispunjeni.

3.1. KAZNENO-PRAVNI UVJETI

ZKP u članku 476. određuje kada oštećeni ima pravo na naknadu štete zbog neopravdane osude dok u članku 480. taksativno nabroja slučajeve kada oštećenom pripada pravo na naknadu štete radi neutemeljenog uhićenja i nezakonitog pritvora.

3.1.1. POZITIVNE PRETPOSTAVKE

Pozitivne pretpostavke su one činjenice i okolnosti čije postojanje daje pravo oštećeniku na naknadu štete te se u tijeku postupka za naknadu štete mora dokazati da su iste pretpostavke ispunjene kako bi oštećeni imao pravo na naknadu štete.

A) NAKNADA ŠTETE ZBOG NEOPRAVDANE OSUDE

Da bi oštećeni imao pravo na naknadu štete zbog neopravdane osude⁶ u tijeku postupka se moraju kumulativno ispuniti slijedeći uvjeti:

⁵ Vidi: M. Vedriš – P. Klarić: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 1995

⁶ Članak 476. ZKP-a

(1) Pravo na naknadu štete zbog neopravdane osude ima osoba prema kojoj je bila pravomoćno izrečena kaznena sankcija ili koja je proglašena krivom, a oslobođena kazne, a kasnije je u povodu izvanrednog pravnog lijeka novi postupak pravomoćno obustavljen ili je pravomoćnom presudom oslobođena optužbe ili je optužba odbijena, osim ako je do obustave postupka ili presude kojom se optužba odbija došlo zato što je u novom postupku oštećenik kao tužitelj, odnosno privatni tužitelj odustao od progona ili što je oštećenik odustao od prijedloga, a do odustanka je došlo na temelju sporazuma s okrivljenikom.

(2) Osuđenik nema pravo na naknadu štete ako je svojim lažnim priznanjem ili na durgi način namjerno prouzročio svoju osudu, osim ako je na to bio prisiljen.

(3) U slučaju osude za kaznena djela u stjecaju pravo na naknadu štete može se odnositi i na pojedina kaznena djela glede kojih je udovoljeno uvjetima za priznanje naknade.

1. Prvi je uvjet da postoji presuda prvostupanjskog ili višeg suda kojom je osoba proglašena krivom ili je okrivljenik proglašen krivim a oslobođen od kazne, dakle šteta mora poticati iz same odluke suda, a ne iz postupka u kojem je ta odluka donijeta ili pojedine procesne radnje koja je u postupku poduzeta;
2. Drugi uvjet je da je predmetna presuda postala pravomoćna, pri čemu se ne postavlja zahtjev da je ista presuda i izvršena. To znači da je dovoljno da je oštećenik bio osuđen, a nije potrebno da je on u cijelosti ili djelomično izdržao kaznu. Šteta nastaje samom pravomoćnošću presude, prije nego što se sa postupkom izvršenja započelo. Oslobođenje, obustava postupka ili odbijanje optužbe prije pravomoćnosti presude ne daju pravo na naknadu štete za neopravdano vođenje postupka⁷ ili za neopravdanu prvostupanjsku presudu, iako štete i u tom slučaju ima⁸;
3. Treći je uvjet da je u povodu izvanrednog pravnog lijeka postupak pravomoćno obustavljen ili je pravomoćnom presudom oslobođen optužbe ili je optužba odbijena, dakle ZKP daje pravo na naknadu štete vrlo široko i to za oslobađajuću presudu po bilo kojem osnovu i za svaku obustavu postupka i presudu kojom je optužba odbijena, osim izuzetaka obuhvaćenim negativnim pretpostavkama.

B) NAKNADA ŠTETE ZBOG NEUTEMELJENOG UHIĆENJA, NEUTEMELJENOG I NEZAKONITOG PRITVORA

Da bi oštećeni imao pravo na naknadu štete zbog neutemeljenog uhićenja, neutemeljenog i nezakonitog pritvora moraju se ispuniti uvjeti koji su taksativno određeni u članku 480. ZKP-a⁹.

⁷ "Sama okolnost vođenja krivičnog postupka protiv tužitelja nije od značaja za postojanje odštetne odgovornosti tuženika prema rečenoj odredbi." VSRH, Rev 2320/1997 od 26. siječnja 2000. godine.

⁸ Pojedini troškovi kaznenog postupka naknađuju se pod uvjetima predviđenim u čl. 123. ZKP-a a ne u postupku naknade štete zbog neopravdane osude.

⁹ Članak 480. ZKP-a

(1) Pravo na naknadu štete pripada i osobi:

1) koja je bila u pritvoru, a nije došlo do pokretanja kaznenog postupka, ili je postupak obustavljen pravomoćnim rješenjem ili je pravomoćnom presudom oslobođena optužbe ili je optužba odbijena,

2) koja je izdržala kaznu oduzimanja slobode, a u povodu izvanrednog pravnog lijeka izrečena joj je kazna oduzimanja slobode u kraćem trajanju od kazne koju je izdržala, ili je izrečena kaznena sankcija koja se ne sastoji u oduzimanju slobode, ili je proglašena krivom a oslobođena od kazne,

3) koja je zbog pogreške ili protuzakonitog rada državnog tijela neosnovano uhićena ili pritvorena, ili je zadržana preko zakonskog roka ili je preko tog roka bila u pritvoru ili u ustanovi za izdržavanje kazne,

4) koja je u pritvoru provela dulje vrijeme nego što traje kazna zatvora na koju je osuđena.

(2) Osobi koja je prema članku 95. ovog Zakona uhićena bez zakonske osnove pripada pravo na naknadu štete ako protiv nje nije određen pritvor niti joj vrijeme za koje je bila uhićena nije uračunato u izrečenu kaznu za kazneno djelo ili prekršaj.

(3) Naknada štete ne pripada osobi koja je svojim nedopuštenim postupcima prouzročila uhićenje. U slučajevima iz točke 1. stavka 1. ovog članka isključeno je pravo na naknadu štete i ako su postojale okolnosti iz članka 95. ovog Zakona.

(4) U postupku za naknadu štete u slučajevima iz stavka 1. i 2. ovog članka na odgovarajući će se način primjenjivati odredbe ove glave.

Kada se kaznenom postupku ne donese presuda kojom se optuženi proglašava krivim postupak je neosnovano vođen, ali ZKP ne priznaje naknadu štete za neopravdano vođen kazneni postupak, već samo za pritvor koji je u takvom postupku bio određen.

Razlika između neutemeljenog i nezakonitog pritvora je u tome da se nezakonitost pritvora ocjenjuje prema tome da li su u vrijeme donošenja rješenja o pritvoru i za vrijeme trajanja pritvora postojale zakonske osnove za određivanje i produljenje pritvora, dok je neutemeljen onaj pritvor za koji to pokaže konačni ishod kaznenog postupka. Prema tome, svaki nezakonit pritvor je istovremeno i neutemeljen, ali svaki neutemeljen pritvor ne mora biti istovremeno i nezakonit.

Pritvor, kao mjera osiguranja nazočnosti okrivljenika može u trenutku određivanja biti zakonito određena, a da uopće ne dođe do osuđujuće presude, tako da se dešava da je određivanje pritvora u nekim slučajevima bilo neutemeljeno. O utemeljenosti i zakonitosti pritvora cijeni se samo po odredbama ZKP-a.

Da bi oštećeni imao pravo na naknadu štete zbog nezakonito određenog pritvora mora u tijeku postupka dokazati da je pritvor bio nezakonito određen, a to je u slučajevima:

1. kada je oštećeni zbog pogreške ili protuzakonitog rada državnog tijela neosnovano uhićen ili pritvoren ili je zadržan preko zakonskog roka ili je preko tog roka bio u pritvoru ili u ustanovi za izdržavanje kazne,¹⁰
2. kada je oštećeni u pritvoru proveo dulje vrijeme nego što traje kazna zatvora na koju je osuđen,¹¹
3. kada je oštećeni, prema članku 95. ZKP-a¹², uhićen bez zakonske osnove ako protiv njega nije određen pritvor niti mu je vrijeme za koje je bio uhićen uračunato u izrečenu kaznu¹³.

¹⁰ Članak 480. stavak 1. točka 3. ZKP-a

¹¹ Članak 480. stavak 1. točka 4. ZKP-a

¹² Članak 95. ZKP-a

(1) Redarstvene su vlasti ovlaštene uhititi osobu protiv koje izvršavaju dovedbeni nalog, te osobu protiv koje treba izvršiti rješenje o pritvoru.

(2) Redarstvene su vlasti ovlaštene uhititi:

1) osobu zatečenu u kaznenom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti,

2) osobu za koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, kad postoji neki od razloga za određivanje pritvora iz članka 102. ovog Zakona.

¹³ Članak 480. stavak 2. ZKP-a

Neutemeljen pritvor postoji u onim slučajevima kada oštećeni u tijeku postupka dokaže da pritvor nije bio utemeljen odnosno:

1. kada je oštećeni bio u pritvoru, a nije došlo do pokretanja kaznenog postupka, ili je postupak obustavljen pravomoćnim rješenjem, ili je pravomoćnom presudom oslobođen optužbe, ili je optužba odbijena,¹⁴
2. kada je oštećeni izdržao kaznu oduzimanja slobode, a u povodu izvanrednog pravnog lijeka izrečena mu je kazna oduzimanja slobode u kraćem trajanju od kazne koju je izdržala, ili je izrečena kaznena sankcija koja se ne sastoji u oduzimanju slobode, ili je proglašena krivom a oslobođena od kazne¹⁵.

Naknada štete zbog neutemeljenog uhićenja, nezakonitog ili neutemeljenog pritvora ne pripada osobi ako su ispunjene negativne zakonske pretpostavke.

3.1.2. NEGATIVNE PRETPOSTAVKE

Negativne pretpostavke su činjenice ili okolnosti čije postojanje isključuje pravo na naknadu štete i pored toga što su ispunjene pozitivne pretpostavke, odnosno to su činjenice ili okolnosti kojih u slučaju zahtjeva za naknadu štete ne smije biti da bi se pravo na naknadu štete ostvarilo.

A) NAKNADA ŠTETE ZBOG NEOPRAVDANE OSUDE

Neopravdana osuda postoji i naknada štete protekle zbog takve osude se može dobiti pod uvjetom da su ispunjene pozitivne pretpostavke i da ne nastupe u zakonu propisane negativne pretpostavke, koje se tiču ili ponašanja osuđenog ili su objektivnog karaktera:

1. Osuđeni nema pravo na naknadu štete ako je svojim lažnim priznanjem ili na drugi način namjerno prouzrokovao osudu, osim ako je na to bio prisiljen.

Lažno priznanje se mora sastojati u lažnom priznavanju činjenica i okolnosti koje predstavljaju radnju izvršenja kaznenog djela koje se optuženom stavlja na teret. No samo lažno priznanje nije dovoljno, već je potrebno da je priznanje okrivljenog ili njegove druge radnje prouzrokovalo osudu zajedno sa drugim dokazima, koji dokazi bez priznanja ne bi bili dovoljni za osudu.

¹⁴ Članak 480. stavak 1. točka 1. ZKP-a

¹⁵ Članak 480. stavak 1. točka 2. ZKP-a

Namjerno prouzrokovanje osude “na drugi način” je široka i neodređena zakonska formulacija, a obuhvaća različite načine, osim priznanja, na koje osuđeni može prouzrokovati osudu, npr. davanje lažnih isprava, lažno prikazivanje svog identiteta i dr. No šutnja okrivljenika u tijeku postupka ne isključuje pravo na naknadu štete, jer bi to bilo protivno pravu okrivljenika da se ne brani ako on to ne želi.

Osuđeni nema pravo na naknadu ako je namjerno¹⁶ prouzrokovao osudu. To je izraz odsustva protupravnosti (volenti nun fit iniuria), no ova odredba ipak u potpunosti ne isključuje primjenu pravila građanskog prava o djelomičnoj suodgovornosti države¹⁷ U tijeku postupka se mora dokazati da je oštećenik namjerno prouzrokovao osudu. Sudska praksa u ovom slučaju poznaje i slučajeve podijeljene odgovornosti između oštećenika i države i to u slučaju kada je oštećeni djelomično pridonio da šteta nastane ili da ona bude veća nego što bi inače bila. U tom slučaju oštećeni ima pravo samo na razmjerni dio naknade.

2. Pravo na naknadu štete je isključeno ako je do obustave novog postupka ili presude kojom se optužba odbija došlo zato što je u novom postupku oštećenik kao tužitelj, odnosno privatni tužitelj odustao od progona ili što je oštećenik odustao od prijedloga, a do odustanka je došlo na temelju sporazuma s okrivljenikom.

Pomilovanje i amnestija ne mijenjaju ni u čemu presudu, pa ne mogu biti osnov za dosuđivanje naknade štete zbog neosnovane osude.

B) NAKNADA ŠTETE ZBOG NEUTEMELJENOG UHIĆENJA, NEUTEMELJENOG I NEZAKONITOG PRITVORA

Naknada štete zbog neutemeljenog uhićenja, nezakonitog ili neutemeljenog pritvora neće pripasti oštećenom iako su ispunjene pozitivne pretpostavke u slučaju kada su ispunjene negativne pretpostavke temeljem članka 480. st. 3. ZKP-a. Tako se naknada štete neće dosuditi:

1. Onda kada je oštećeni svojim nedopuštenim postupcima prouzročio uhićenje.¹⁸ Nedopušteni postupak pritvorenog mora biti posebno dokazan u parnici radi naknade štete. Pod nedopuštenim postupcima oštećenog sa stajališta sudske prakse smatraju se oni postupci kojima se tijela koja su u svezi s kaznenim postupkom dovode u zabludu ili drugi postupci osobe koji

¹⁶ Osuđeni mora biti svjestan svog djela i hoće ili pristaje na takvu osudu.

¹⁷ Članak 192. Zakona o obveznim odnosima

¹⁸ Članak 480. stavak 3. ZKP-a

nisu usmjereni na utvrđivanje pravog stanja kao npr. pokušaj bijega, uništavanje dokumenata koji bi mogli poslužiti u svrhu dokazivanja, utjecaj na svjedoke ili neka druga radnja koja je osnov određivanja pritvora.

Nedopuštenim se postupkom ne smatra sama činjenica da je osoba propustila, zbog razloga za koje nije utvrđeno da je uopće u svezi s krivičnim postupkom, odjaviti odnosno prijaviti svoje boravište.¹⁹ Činjenica da se okrivljeni nije žalio protiv rješenja o određivanju ili produljenju pritvora nije od utjecaja na njegovo pravo naknadu štete. Također sama okolnost da je oštećenik priznao djelo za koje je bio osumnjičen ali to nije bio razlog za određivanje pritvora ne utječe na njegovo pravo na naknadu štete radi neutemeljenog pritvora kada je optužba odbijena.²⁰

2. Osobi koja je pomilovana ili joj je dan oprost po posebnim propisima ili odlukama donesenim kao akt milosti.²¹

3. Kada je oštećeni bio u pritvoru, a nije došlo do pokretanja kaznenog postupka ili je postupak obustavljen pravomoćnim rješenjem, ili je pravomoćnom presudom oslobođen optužbe, ili je optužba odbijena (neutemeljeno uhićena osoba ili neutemeljeno pritvorena osoba), a uhićen je:

-u izvršenju dovedbenog naloga,²²

-radi izvršenja rješenja o pritvoru,²³

-zato jer je zatečen u vršenju kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti,²⁴

-zato što postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo koje se progoni po službenoj dužnosti.²⁵

4. osobi koja je svojim lažnim priznanjem ili na drugi način namjerno prouzročila svoju osudu, osim ako je na to bila prisiljena.²⁶

¹⁹ Vs, Rev-1408/81 od 22.12.1981. godine

²⁰ Vs, Rev-2135/90 od 06.02.1991. Izbor 93/130

²¹ Članak 484.a ZKP-a

²² Članak 480. stavak 3. u svezi s člankom 95. stavak 1. ZKP-a

²³ Članak 480. stavak 3. u svezi s člankom 95. stavak 1. ZKP-a

²⁴ Članak 480. stavak 3. u svezi s člankom 95. stavak 2. ZKP-a

²⁵ Članak 480. stavak 3. u svezi s člankom 95. stavak 2. ZKP-a

²⁶ Članak 480. stavak 4. u svezi s člankom 476. stavak 2. ZKP-a

3.2. GRAĐANSKO-PRAVNI UVJETI

Uvjeti koje smo prethodno naveli nisu samo po sebi dovoljni da bi oštećeni ostvario pravo na naknadu. Pored njih osoba ima pravo na naknadu štete radi neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja ako joj je uslijed te neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja nastala neka šteta.²⁷ Dakle pored prethodno navedenih kazneno-pravnih uvjeta mora postojati kauzalni neksus i šteta.

3.2.1. UZROČNOST

Uzročna veza ili kauzalni neksus je veza koja mora postojati između štetne radnje i štete na način da se šteta javlja kao posljedica štetne radnje. To proizlazi iz članka 154 stavak 1. i članka 173. ZOO-a koji određuju da štetu treba naknaditi onaj tko ju je i uzrokovao.

Po prirodi stvari šteta je posljedica mnoštva uzroka ali iz toga mnoštva treba izabrati onaj koji je pravno odlučujući. Propisi o odgovornosti za štetu ne daju kriterije o uzročnosti već je to prepušteno prije svega pravnoj praksi, a zatim i znanosti da pokušaju što potpunije odrediti pojam uzročne veze. No važno je naglasiti da pojam kauzaliteta u pravu ne mora biti identičan kauzalitetu u prirodnim znanostima.

U praksi je prevladala teorija adekvatne uzročnosti prema kojoj se od mnogih okolnosti koje su u svezi s nastankom štete uzrokom smatra samo ona koje po redovnom toku stvari dovodi do takve posljedice. Uzročna veza se ne predmnijeva. Oštećenik mora dokazati njezino postojanje.

3.2.2. ŠTETA

Pod štetom se smatra umanjenje nečije imovine (obična šteta), sprečavanje njezina povećanja (izmakla korist), te nanošenje drugome fizičkog ili psihičkog bola ili straha²⁸. Kod imovinske štete se naknađuje stvarna šteta, koja se sastoji u umanjenju već postojeće imovine oštećenika (dommum emergens) i izgubljene dobiti (lucrum cessans). U sudskoj praksi naknada za izgubljenu dobit priznaje se samo ako oštećeni dokaže da bi dobit zaista bila ostvarena da nije bilo neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja.

²⁷ Iako je izuzetno malo slučajeva zbog neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja gdje ne postoji nikakva šteta (makar nematerijalna).

²⁸ Članak 155. ZOO-a

Oblici štete od kojih zavisi i oblik postavljenog odštetnog zahtjeva su mnogobrojni i raznovrsni, stoga se potpuna lista šteta pretrpljenih uslijed neopravdane osude i neutemeljenog pritvora ne može dati, no analizom postojeće sudske prakse i pravne teorije proizlazi da se vrste šteta mogu podijeliti na dvije velike skupine:

A) na one iz radnog odnosa

- STAŽ OSIGURANJA - ako je zbog neopravdane osude ili neosnovanog uhićenja oštećeniku prestao radni odnos ili svojstvo osiguranika, radni staž se priznaje temeljem članka 484. ZKP-a;²⁹

- IZGUBLJENA ILI UMANJENA PLAĆA – ako je zbog neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja radniku bila smanjena plaća ili je premješten na drugo radno mjesto sa manjom plaćom, oštećeni ima pravo na naknadu razlike plaće. Ovaj vid štete prestaje tek kada se oštećenom plaća izjednači sa plaćom koju je primao prije neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja. Od iznosa koji je neopravdano osuđenoj osobi dosuđen na ime izgubljene plaće ne može se odbiti iznos naknade koju je oštećeni primio za svoj rad za vrijeme trajanja kazne zatvora. Od iznosa dosuđene naknade domaći sudovi ne oduzimaju iznose koje bi oštećeni, da je bio na slobodi potrošio za svoje nužno uzdržavanje (izdatci za stan, hranu i sl.), no u Njemačkoj sudovi od iznosa izgubljene plaće koja se po uobičajenom toku stvari mogla očekivati, odbijaju iznos koje je podnositelj zahtjeva boravkom u zatvoru uštedio u svojim izdancima (iznosi koje bi potrošio na svoje nužno uzdržavanje).

- IZGUBLJENA ZARADA – osobe koje samostalno obavljaju profesionalnu djelatnost (obrtnici, poljoprivrednici, samostalni umjetnici i sl.) imaju pravo na naknadu izgubljene zarade. Šteta je slična onoj zbog izgubljene ili umanjene plaće. Oštećeni može biti osoba koja se isključivo bavila samostalnom djelatnošću ali i ona koja je u radnom odnosu a dopunski se bavi nekom

²⁹ Članak 484. ZKP-a

(1) Osobi kojoj je zbog neopravdane osude ili neosnovanog uhićenja prestalo zaposlenje ili svojstvo osiguranika socijalnog osiguranja priznaje se radni staž, odnosno staž osiguranja kao da je bila na radu za vrijeme za koje je zbog neopravdane osude ili neosnovanog uhićenja staž izgubila. U staž se uračunava i vrijeme nezaposlenosti do kojeg je došlo zbog neopravdane osude ili neosnovanog uhićenja, a koje nije nastalo krivnjom te osobe.

(2) Pri svakom rješavanju o pravu na koje utječe duljina radnog staža odnosno staža osiguranja nadležno tijelo ili ustanova uzet će u obzir staž priznat odredbom stavka 1. ovog članka.

(3) Ako tijelo ili ustanova iz stavka 2. ovog članka ne uzme u obzir staž priznat odredbom stavka 1. ovog članka, oštećena osoba može zahtijevati da sud naveden u članku 482. stavku 1. ovog Zakona utvrdi da je priznavanje tog vremena nastupilo po zakonu. Tužba se podnosi protiv tijela ili ustanove koja osporava priznati staž i protiv Republike Hrvatske.

(4) Na zahtjev tijela ili ustanove kod koje se pravo iz stavka 2. ovog članka ostvaruje isplatit će se iz sredstava državnog proračuna propisani doprinosi za vrijeme za koje je odredbom stavka 1. ovog članka staž priznat.

(5) Staž osiguranja priznat odredbom stavka 1. ovog članka u cijelosti se uračunava u mirovinski staž.

samostalnom djelatnosti. Visina naknade se u pravilu određuje prema prosječnoj zaradi koja je ostvarena u određenoj samostalnoj djelatnosti. Pravo na naknadu imaju i osobe koje su se ranije bavile poslovima koji imaju novčanu vrijednost iako ne donose zaradu (npr. kućanice), jer je šteta očigledna ako je obitelj morala platiti za obavljanje tih poslova. Oštećeni nema pravo na naknadu izgubljene zarade koju je prije lišenja slobode ostvarivao nedozvoljenom trgovinom.

- NEISKORIŠTENI GODIŠNJI ODMOR – neiskorišteno pravo na godišnji odmor predstavlja osnovu za naknadu imovinske i neimovinske štete. Imovinska šteta nastaje kad oštećeni ne primi novčanu naknadu koju poslodavac isplaćuje kao pomoć za korištenje godišnjeg odmora, dok neimovinska šteta nastaje u uskraćivanju rekreacije i zadovoljstva koje godišnji odmor donosi.

- GUBITAK DJEČJEG DOPLATKA – u slučaju da je oštećeni zbog neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja izgubio pravo na dječji doplatk, isti mu se kao imovinska šteta koju trpi mora nadoknaditi.

- GUBITAK NAPREDOVANJA – Postojanje imovinske štete zbog gubitka napredovanja se teško utvrđuje jer za napredovanje ne postoje čvrsta mjerila, no ako je zbog izostalog napredovanja u službi došlo do štete u imovini u pravilu se tada radi o naknadi za umanjenu plaću, a ako je u pitanju neimovinska šteta onda je to osnova za naknadu zbog narušenog ugleda.

- GUBITAK DNEVNICA I NAKNADE ZA ODVOJEN ŽIVOT – u sudskoj praksi se ne priznaje naknada ove vrste štete zato što dok se oštećeni nalazio na izdržavanju kazne ili u pritvoru nije obavljao dužnost izvan mjesta prebivališta svoje obitelji, pa nije imao ni posebne troškove po toj osnovi. Dnevnice za službena putovanja i slične naknade ne primaju se kao plaća, već da bi pokrili izvanredne troškove do kojih dolazi na službenom putu ili u sličnim prilikama.

B) na ostale

- POVREDA ČASTI I UGLEDA – oštećeni ima pravo na naknadu nematerijalne štete za pretrpljene duševne bolove zbog povrede ugleda i časti koju je pretrpio zbog neopravdane osude i neutemeljenog pritvora. U sudskoj praksi u pravilu oštećeni postavljaju zahtjev za naknadu štete zbog duševnih bolova nastalih uslijed povrede časti i ugleda.

- TROŠAK POSTUPKA – kako je obrana ustavno pravo iz toga proizlazi da oštećeni ima pravo na naknadu svih troškova obrane nastalih tijekom

postupka, neovisno o tome da li se radilo o slučajevima obavezne ili fakultativne obrane³⁰.

- IMOVINSKO-PRAVNI ZAHTJEV - Kako je građanska odgovornost šira od krivične odgovornosti, oštećeni ima pravo na naknadu glede ispunjenog imovinsko-pravnog zahtjeva samo ako se u parničnom postupku utvrdi da je oštećeni platio ono što nije bio dužan platiti tj. mora dokazati da on nije odgovoran niti po pravilima građanske odgovornosti.

- VRAĆANJE ODUZETIH STVARI - Zahtjev za vraćanje privremeno oduzetih stvari se ne ostvaruje u okviru postupka za naknadu štete radi neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja, zato što oduzimanje tih predmeta nije u svezi sa zadržavanjem oštećenog u pritvoru, već predstavlja istražnu radnju privremenog oduzimanja predmeta u okviru provedenog kaznenog postupka. Slijedom navedenog oštećeni može zahtjev za povrat stvari podnijeti neovisno o pravilima za naknadu štete neopravdano osuđenim ili neutemeljeno uhićenim osobama.

- OŠTEĆENJE I POGORŠANJE ZDRAVLJA - Imovinska šteta postoji ako je zbog oštećenja ili pogoršanja zdravlja smanjena radna sposobnost i mogućnost zaposlenja te time smanjena plaća oštećenog, a neimovinska šteta postoji ako oštećeni ima zbog toga bolove, strah psihičke patnje i gubitak ili smanjenje opće životne sposobnosti. Imovinska šteta se također sastoji i u naknadi svih troškova liječenja, ako je oštećenje i pogoršanje zdravlja nastalo zbog neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja.

- PREKID ŠKOLOVANJA I ODLAGANJE ZAPOSLENJA – sudska praksa glede naknade štete zbog prekida školovanja i odlaganja zaposlenja je različita. Kako oštećeni ima mogućnost da polaganjem posebnih ispita nadoknadi u školi sve

³⁰ Članak 123. ZKP-a

(1) Kad se obustavi kazneni postupak ili kad se donese presuda kojom se okrivljenik oslobađa optužbe ili kojom je optužba odbijena, izreći će se u rješenju, odnosno presudi da troškovi kaznenog postupka iz članka 119. stavak 2. točke 1. do 5. ovog Zakona te nužni izdaci okrivljenika i nužni izdaci i nagrada branitelja padaju na teret proračunskih sredstava, osim u slučajevima određenim u stavcima 2.,3.,4. i 5. ovog članka.

(2) Osoba koja je svjesno podnijela lažnu prijavu podmirit će troškove kaznenog postupka.

(3) Privatni tužitelj obvezan je naknaditi troškove kaznenog postupka iz članka 119. stavak 2. točka 1. do 6. ovog Zakona, nužne izdatke okrivljenika te nužne izdatke i nagradu njegova branitelja ako je postupak završen presudom kojom se okrivljenik oslobađa optužbe, ili presudom kojom se optužba odbija ili rješenjem o obustavi postupka, osim ako je postupak obustavljen, odnosno ako je donesena presuda kojom se optužba odbija zbog smrti okrivljenika ili oboljenja od kakve trajne duševne bolesti ili zato što je nastupila zastara kaznenog progona zbog odugovlačenja postupka koje se ne može pripisati u krivnju privatnog tužitelja. Ako je postupak obustavljen zbog odustanka od tužbe, okrivljenik i privatni tužitelj mogu se nagoditi o svojim međusobnim troškovima. Ako ima više privatnih tužitelja, troškove će solidarno podnositi svi.

(4) Oštećenik koji je odustao od prijedloga za kazneni progon pa zbog toga bude obustavljen postupak snosit će troškove kaznenog postupka ako okrivljenik nije izjavio da će ih platiti.

(5) Kad sud odbije optužbu zbog nenadležnosti, odluku o troškovima donijet će nadležni sud.

ono što je propustio, većinom sudovi ne prihvaćaju zahtjev za naknadu sa ovog osnova.

- OPOZIV DAROVANJA I GUBITAK NASLJEĐIVANJA – kako se ugovor o darovanju može opozvati zbog nezahvalnosti daroprimca prema darodavcu, darodavci mogu zbog osude ili pritvora raskinuti ugovor o darovanju. Ako je o Ugovor o darovanju bio raskinut zbog kaznene osude ili pritvora oštećenika, oštećeni može tražiti ponavljanje pravomoćno okončanog parničnog postupka po presudi kojom je poklon opozva, a zbog nove činjenice da je kaznena presuda ukinuta. Naknada štete bi dolazila u obzir samo ako oštećeni nema mogućnost da faktično vrati dar (npr. darodavac nema više imovine). Da bi oštećeni imao pravo na naknadu štete uslijed gubitka nasljeđivanja mora biti iz oporuke vidljivo da do nasljeđivanja nije došlo zbog neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja, ili da je oštećeni zbog te osude bio proglašen nedostojnim za nasljeđivanje, a oštećeni više svoja prava ne može ostvariti u okviru nasljedno-pravnih zahtjeva ni u ostavinskom niti u parničnom postupku, te stoga trpi imovinsku štetu jer je izgubio svoja nasljedna prava.

- IZDACI RODBINE ZA POSJETE I SLANJE PAKETA SA HRANOM I PREDMETIMA ZA OSOBNU UPOTREBU – osuđeni ima pravo primiti pakete sa predmetima za osobnu upotrebu i ishranu, mogu ga posjećivati članovi obitelji. Pritvorenike mogu posjećivati bliski srodnici samo po odobrenju istražnog sudca i pod nadzorom, a pripada mu i pravo da se o svom trošku hrani. Izdatci do kojih tako dolazi predstavljaju imovinsku štetu koju neopravdano osuđenom i neutemeljeno uhićenom licu sudovi priznaju. Sudovi priznaju samo izdatke koje su imali članovi uže obitelji sa kojima oštećeni živi u zajedničkom kućanstvu (bračni drug, djeca i sl.). Da li su i koliko puta članovi zajedničkog kućanstva dolazili u posjetu utvrđuje se uvidom u knjigu posjeta koja se vodi u svim ustanovama za izdržavanje kazne. Glede naknade za ishranu i osobnu higijenu, sudovi u pravilu priznaju naknadu za te izdatke ali samo u visini razlike koja se javlja između izdataka za nabavku hrane pritvorenoj ili osuđenoj osobi i izdataka koje bi ta osoba imala na da je na slobodi.

- PLAĆENA NOVČANA KAZNA – KONFISKACIJA – ako je izvršena presuda kojom je izrečena novčana kazna ili konfiskacija imovine, pa se naknadno utvrdilo da se radi o neopravdanoj osudi za oštećenika je nastala imovinska šteta. Šteta se ne sastoji samo u iznosu izrečene i naplaćene novčane kazne, jer ako je do toga došlo prisilnim putem, onda se šteta sastoji u vrijednosti stvari koje su prilikom prisilne naplate prodane ispod stvarne vrijednosti. Ako je do naplate došlo dobrovoljno šteta obuhvaća i iznos kamata od dana izvršenja uplate do dana vraćanja iznosa novčane kazne.

3.2.1.1. NAKNADA NEMATERIJALNE ŠTETE

Oblici i način naknade nematerijalne štete na koju osoba neopravdano osuđena ili neopravdano lišena slobode ima pravo prosuđuju se po odredbama članka 199. do 205. ZOO-a. Naknada nematerijalne štete zbog povrede prava slobode može se naknađivati nenovčano u obliku javne objave o neosnovanoj osudi ili neosnovanom pritvoru,³¹ kao i u obliku isplate pravične novčane naknade, neovisno od naknade materijalne štete, a i kad nje nema. Pri tome oštećenik ima pravo na potpunu naknadu štete.

Nematerijalna šteta za duševne bolove zbog povrede slobode predstavlja jedinstveni vid štete koji obuhvaća sve štetne posljedice nematerijalne štete vezane za ličnost oštećenog proistekle iz neosnovanog lišenja slobode, te se za tu štetu dosuđuje jedan iznos naknade. Pri odmjeravanju naknade sud uzima u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, a to su ugled koji je oštećeni uživao u svojoj sredini, odnos sredine prema njemu poslije lišenja slobode, težinu i prirodu kaznenog dijela, vrijeme trajanja lišenja slobode, specifične uvjete izdržavanja kazne (npr. boravak u samici ili ćeliji s posebno velikim brojem osuđenika), raniju osuđivanost oštećenika kao i sve druge okolnosti koje su utjecale na prirodu, težinu te trajanje psihičkih bolova.

Visina pravedne novčane naknade se dosuđuje prema mjerodavnim okolnostima koje postoje u vrijeme donošenja prvostupanjske presude i to u punom omjeru. Ako je oštećeni svojim postupcima pridonio nastanku štete ili njezinom povećanju onda oštećenom pripada pravo na razmjerno smanjenu naknadu.³² U tom slučaju sud će utvrditi koliko je (razmjerno) oštećeni pridonio nastanku štete ili tome da ona bude veća nego što bi inače bila te će za toliki razmjer smanjiti potpunu naknadu i dosuditi oštećeniku samo tu (razmjerno) smanjenu naknadu. Dakle, pravila o podijeljenoj odgovornosti se primjenjuju i u slučaju naknade nematerijalne štete.

Sud će pri odlučivanju o zahtjevu za naknadu nematerijalne štete te o njezinom iznosu temeljem članka 200. stavak 2. ZOO-a brinuti o značenju povrijeđenog dobra i cilju kojemu služi ta naknada, kao i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s prirodom i društvenom namjenom naknade nematerijalne štete. Propis je zapreka prodoru lukrativnosti i komercijalizacije u to pravno područje, jer cilj naknade nematerijalne štete je dosuda pravične novčane naknade, a ne popravljavanje osobnog i obiteljskog imovnog stanja oštećenog.

³¹ Vidi o tome kasnije u članku.

³² Članak 205. u svezi s člankom 192. stavak 1. ZOO-a

3.2.2. ZASTARA

Postupak za naknadu štete mora započeti u roku od tri godine³³. Rok zastare se računa od dana pravomoćnosti presude kojom je optuženik oslobođen optužbe ili kojom je optužba odbijena ili od dana pravomoćnosti prvostupanjskog rješenja kojim je postupak obustavljen odnosno od dana primitka odluke višeg suda, ako je u postupku žalbe rješavao viši sud.

Kako je obraćanje nadležnom ministarstvu radi pokušaja nagodbe postupovna pretpostavka za podizanje tužbe, zastarni rok ne teče³⁴ dok traje postupak pokušaja nagodbe pred nadležnim ministarstvom.

Kako zakon govori o zastari "prava na naknadu štete", iz toga proizlazi kako je ovaj rok prekluzivne naravi. Protekom tog roka gasi se i samo pravo na naknadu štete a ne samo zahtjev za naknadu štete, stoga bi zahtjeve podnijete istekom roka trebalo odbaciti.

4. POSTUPAK ZA OSTVARIVANJE PRAVA

4.1. SUBJEKTI U POSTUPKU

Aktivno legitimirana strana je oštećeni u skladu s odredbama članka 476. i 480. ZKP-a, odnosno osoba koja je bila neopravdano osuđena, neutemeljeno ili nezakonito pritvorena odnosno neutemeljeno uhićena.

U slučaju smrti oštećenog njegovi nasljednici u skladu s člankom 479. ZKP-a nasljeđuju samo pravo na naknadu imovinske štete, no ako je oštećeni već stavio zahtjev, nasljednici mogu nastaviti postupak samo u granicama već postavljenog zahtjeva za naknadu imovinske štete, ali oni mogu i pokrenuti postupak ako je oštećena osoba umrla prije protoka roka zastare i nije se odrekla zahtjeva.

Time zakon izričito isključuje svako pravo nasljednika na naknadu nematerijalne štete, a znatno suzuje i pravo na naknadu materijalne štete i to samo za onaj dio materijalne štete koju je već oštećeni utužio. Ako prednik nije zatražio, odnosno utužio naknadu štete nasljednici mogu sami pokrenuti postupak naknade štete. Na taj su način nasljednici stavljeni u različiti položaj, odnosno odredbe ZKP-a preferiraju ono nasljednike čiji prednik nije postavio

³³ Članak 477. stavak 1. ZKP-a

³⁴ Članak 478. stavak 2. ZKP-a

zahtjev radi naknade štete jer oni nisu "vezani" već postavljenim zahtjevom. Ovakva podjela oštećenih osoba odnosno njezinih nasljednika ne odgovara današnjim ustavnim načelima jednakosti svih pred zakonom.

Pasivno legitimirana strana u parnici radi naknade štete je Republika Hrvatska, to je i izričito predviđeno u članku 478. stavak 3. ZKP-a.

4.2. TIJEK POSTUPKA

Postupak za naknadu štete podijeljen je u dva stadija:

- 1) postupak pred upravnim tijelom
- 2) sudski postupak

4.2.1. UPRAVNI POSTUPAK

Oštećenik se prvo mora obratiti sa svojim zahtjevom za naknadu štete Ministarstvu pravosuđa, uprave i lokalne samouprave³⁵ radi pokušaja postignuća nagodbe i to o postojanju štete, vrste i visine naknade. Cilj tog postupka je pregovorima riješiti odštetni zahtjev te izbjeći sudske sporove između građana i države.

Obraćanje Ministarstvu radi "postignuća nagodbe" je postupovna pretpostavka za podnošenje tužbe sudu te sud ne može raspravljati ako ta pretpostavka nije ispunjena. Tužbu podnijetu bez prethodnog obraćanja Ministarstvu treba odbaciti. Uredna tužba radi naknade štete, između ostalog treba sadržavati dokaz da se tužitelj obratio nadležnom Ministarstvu u zakonom predviđenom roku te da do nagodbe nije došlo.

Po primitku Zahtjeva za naknadu štete vrši se provjera činjenica navedenih u odštetnom zahtjevu i to na način da se od nadležnog suda traži dostava kaznenog spisa u kojem je bilo donijeto Rješenje o određivanju pritvora koje se kasnije pokazalo neosnovanim ili nezakonitim, odnosno spisa u kojem je donesena pravomoćna presuda koja je kasnije preinačena. Po primitku kaznenog predmeta i analizom činjenica koje su u tom postupku utvrđene donosi se odluka da li su u konkretnom slučaju ispunjeni uvjeti predviđeni ZKP-om za naknadu štete po osnovu odgovornosti zbog neopravdane osude ili neutemeljenog pritvora.

³⁵ Članak 477. stavak 2. ZKP-a

Ministarstvo pravosuđa, uprave i lokalne samouprave propisalo je okvirna mjerila u svezi s visinom naknade koju smatra pravičnom. Pri određivanju visine naknade rukovodi se vremenskim trajanjem lišenja slobode, naravi i težinom kaznenog djela te drugim okolnostima. Analizom odštetnih zahtjeva uočeno je da se većina zahtjeva odnosi na naknadu nematerijalne štete na ime pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede prava slobode, te se u takvim slučajevima u pravilu isplaćuje naknada nematerijalne štete u visini od 120,00 do 200,00 kuna po danu lišenja slobode.

U slučaju postojanja sporazuma donosi se rješenje kojim se nalaže isplata sredstava na teret državnog proračuna Republike Hrvatske. Takvo rješenje iako ima formu upravnog akta se ne smatra upravnim aktom, a sudska praksa postupku pred upravnim tijelima daje značenje obaveznih pregovora.

Ako stranke ne postignu sporazum te oštećenik zatraži sudsku zaštitu, on nije ograničen visinom zahtjeva postavljenog upravnom tijelu jer pregovori koji prethode sklapanju ugovora (a takva je pravna priroda postupka koji se pred organom uprave vodi o zahtjevu osobe neopravdano lišene slobode) ne obvezuje stranke³⁶.

Ako zahtjev za naknadu štete ne bude prihvaćen ili o njemu nije odlučeno u roku od tri mjeseca od podnošenja, oštećeni tek tada može kod nadležnog suda podnijeti tužbu radi naknade štete³⁷. Upravni postupak je procesna pretpostavka za sudski postupak. Ako je postignuta nagodba samo o dijelu zahtjeva, oštećeni može podnijeti tužbu glede ostatka zahtjeva.

4.2.2. SUDSKI POSTUPAK

U slučaju kada se ne postigne sporazum o naknadi štete s nadležnim ministarstvom, postupak ulazi u drugi stadij. U tom stadiju oštećeni pokreće parnični postupak putem tužbe kod nadležnog Općinskog suda. Da bi tužba bila uredna oštećeni uz tužbu mora između ostalog priložiti i dokaz da se tužitelj obratio nadležnom Ministarstvu u zakonom predviđenom roku te da do nagodbe nije došlo.

Tužba nije vezana zahtjevom koji je oštećenik postavio u postupku pred nadležnim Ministarstvom ni u pogledu visine naknade ni u pogledu vidova štete čija se naknada traži ako do sporazuma nije došlo odnosno u onom dijelu u kojem sporazum nije postignut. Tužbeni zahtjev stoga može biti veći ili manji od postavljenog zahtjeva u postupku pred upravnim tijelom.

³⁶ Vs, Rev-1798/81 od 25.11.1981.godine

³⁷ Članak 478. stavak 1. ZKP-a

Postupak za naknadu štete dalje teče po pravilima parničnog postupka, samo se osnov tužbe (kazneno-pravni uvjeti za naknadu štete) raspravlja po pravilima kaznenom procesnog prava, dok se glede postojanja, vrste i visine štete raspravlja po pravilima građanskog prava u okviru postavljenog tužbenog zahtjeva.

Odluka o tužbenom zahtjevu je presuda kojom se tužbeni zahtjev usvaja ili odbija. Kada se usvoji tužbeni zahtjev presudom sud dosuđuje naknadu štete tužitelju te mu dosuđuje naknadu parničnih troškova koje je imao.

Tužba se može odbiti kad sud utvrdi da nisu ispunjeni uvjeti za stjecanje prava na naknadu štete, ali i kad nađe da neopravdanom osudom, odnosno neosnovanim lišenjem slobode tužitelju nije prouzrokovana šteta navedena u tužbi ili kada bi sud usvajanjem tužbenog zahtjeva pogodio težnjama koje nisu spojive sa prirodom i društvenom svrhom naknade nematerijalne štete.

5. PRIOPĆENJE O NEOPRAVDANOJ OSUDI ILI NEOSNOVANOM LIŠENJU SLOBODE

Odredbom članka 25. stavak 4 Ustava Republike Hrvatske predviđeno je da svatko tko je bio neosnovano lišen slobode ili osuđen ima, u skladu sa zakonom, pravo na odštetu i javnu ispriku.

Prikazivanje slučaja na koji se odnosi neopravdana osuda ili neosnovano lišenje slobode u sredstvima javnog priopćavanja osobito je težak napad na integritet osobe. Stoga oštećeni ima pravo na naknadu nematerijalne štete temeljem članka 200. ZOO-a. Ali ako je tim objavljivanjem slučaja povrijeđen i ugled te osobe, prvostupanjski sud će na njezin zahtjev objaviti u novinama ili drugome javnom sredstvu priopćavanja priopćenje o odluci iz koje proizlazi neopravdanost prijašnje osude odnosno neosnovanost uhićenja.³⁸

Ako slučaj nije prikazivan u sredstvu javnog priopćavanja, takvo će se priopćenje, na zahtjev oštećene osobe, dostaviti njezinu poslodavcu. Nakon smrti osuđene osobe pravo na podnošenje toga zahtjeva pripada njezinu bračnom ili izvanbračnom drugu, djeci, roditeljima, braći i sestrama. Time je predviđeno pravo osobe na satisfakciju radi povrede ugleda osobe.

Zahtjev za objavu podnosi se u roku od šest mjeseci prvostupanjskom sudu. O zahtjevu odlučuje vijeće. Zahtjev za objavu je neovisan od odštetnog

³⁸ Članak 481. stavak 1. ZKP-a

zahtijeva i on se može postaviti i u slučajevima kada oštećeni ne traži naknadu štete.

Zahtjev se može podnijeti i kada je u povodu izvanrednog pravnog lijeka izmijenjena pravna kvalifikacija djela, ako je zbog pravne kvalifikacije u prijašnjoj presudi bio povrijeđen ugled osuđene osobe³⁹.

6. PREGLED SUDSKE PRAKSE

1. Republika Hrvatska odgovara za svu štetu, materijalnu i nematerijalnu, koja je uzrokovana boravkom u pritvoru kada je krivični postupak obustavljen pravomoćnim rješenjem. U smislu odredbe članka 545. stavak 1. točka 1. Zakona o krivičnom postupku pravo na naknadu štete pripada osobi koja je bila u pritvoru a nije došlo do pokretanja krivičnog postupka, ili je postupak obustavljen pravomoćnim rješenjem ili je pravomoćnom presudom oslobođena osoba ili je optužba odbijena.

Dakle, u smislu naprijed citirane zakonske odredbe tužena Republika Hrvatska odgovara tužiteljima za svu štetu, i materijalnu i nematerijalnu, koja je uzrokovana boravkom u pritvoru kada je krivični postupak obustavljen pravomoćnim rješenjem. Zbog tog razloga treba postojati uzročna veza (kauzalni neksus) između štete koju trpe tužitelji i štetne radnje za koju odgovara tužena Republika Hrvatska.

VSRH, Rev-3083/1990 od 12.06.1991. godine

2. Pravo na naknadu štete zbog neosnovanog lišenja slobode ne pripada osobi protiv koje je odbijena optužba, ali je kao činitelju krivičnog djela izrečena mjera sigurnosti obveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi.

Vs, Rev-3022/90 od 23.05.1991. godine

3. Sukladno odredbi iz članka 528. stavak 1. ZKP pravo na naknadu štete pripada neopravdano osuđenoj osobi prema kojoj je bila pravomoćno izrečena krivična sankcija ili koja je oglašena krivom, a oslobođena kazne, a kasnije je u povodu izvanrednog pravnog lijeka novi postupak pravomoćno obustavljen ili je pravomoćnom presudom oslobođena optužbe ili je optužba odbijena.

Sudovi su osnovano zaključili da u konkretnom slučaju ne postoje uvjeti za primjenu te odredbe jer tužitelj nije bio neopravdano osuđena osoba, budući u tijeku vođenja krivičnog postupka nije bio oglašen krivim. Sama okolnost vođenja krivičnog postupka protiv tužitelja nije od značaja za postojanje odštetne odgovornosti tuženika prema rečenoj odredbi.

VSRH, Rev 2320/1997 pd 26.01.2000. godine

³⁹ Članak 481. stavak 3. ZKP-a

4. Prvostupanjski sud ima na pouzdan način utvrditi uzročnost između navodne štete koju tužitelj trpi i njegovog boravka u pritvoru, to jest, da li je boravak u pritvoru tužitelja jedini doveo do štetnih posljedica, koje prema mišljenju medicinskog vještaka, kod tužitelja postoje ili su tome pridonijeli i neki drugi događaji koji se ne bi mogli staviti tuženici na teret.

Županijski sud u Osijeku GŽ-1868/98 od 21.01.1999. godine

5. Pod nedopuštenim postupcima osobe protiv koje je pokrenut krivični postupak imaju se smatrati samo oni postupci kojima ta osoba na bilo koji način svojim ponašanjem izražava želju za onemogućavanjem vođenja postupka u odnosu na konkretno inkriminirano djelo, a ne i samo okolnost neboravljenja na prijavljenoj adresi, odnosno bježanje pred organima gonjenja iz nekog drugog razloga.

VSH, Rev-2635/87 od 08.11.1988. godine

6. Naknada štete ne pripada osobi koja je svojim nedopuštenim postupcima uzrokovala lišenje slobode. U nedopuštene postupke, prema stajalištu sudske prakse, pripadaju samo takvi postupci kojima osoba protiv koje je krivični postupak pokrenut na bilo koji način želi i stvarno izražava svoj negativni stav u smislu dovršenja postupka, izbjegava odgovornosti, onemogućavanja postupanja u odnosu prema inkriminiranom djelu – konkretno, kad npr. nevinna osoba pokušava pobjeći iz zemlje zbog straha od pritvaranja, kad uništava dokumente, skriva dokaze i sl. – a ne sama okolnost da je takva osoba jedino propustila, zbog razloga za koje nije utvrđeno da su uopće u vezi s krivičnim postupkom, odjaviti, odnosno prijaviti svoje boravište.

Vs, Rev-1408/81-2 od 22.12.1981. godine

7. Oštećeni ne bi imao pravo na naknadu štete kada bi bilo utvrđeno da je tužitelj svojim nedozvoljenim postupcima – pokušaj bijega iz zemlje, uništavanje dokumenti i sl. prouzrokovao lišenje slobode.

VSH, GŽ-5155/72 od 04.06.1974. godine

8. Prvostupanjski sud je zaključio da tužitelju ne pripada pravo na naknadu štete jer je svojim nedopuštenim postupcima uzrokovao lišenje slobode, primjenjujući odredbu članak 532. stavak 3. ZKKP-a, obrazloživši svoje stajalište time da je tužitelju u istražnom postupku određen pritvor zbog postojanja osnovane sumnje da je tužitelj počinio krivično djelo protiv društvene imovine – pljačkom, a iz razloga predviđenog odredbom članak 191. stavak 2. točka 2. tada važećeg ZKP-a, odnosno zbog postojanja osobitih okolnosti koje ukazuju da će tužitelj ometati istragu utjecajem na svjedoke ili suizvršioce, pozivajući se pritom na sadržaj iskaza dva svjedoka.

Navedene činjenice i po ocjeni ovog suda upućuju na zaključak da je doista tužitelj pokušajem utjecaja na svjedoke, koje postupke tužitelja je

prvostupanjski sud osnovano tretirao nedopuštenim postupcima, uzrokovao lišenje slobode, zbog čega mu ne pripada pravo na naknadu štete, sukladno odredbi članak 532. stavak 3. ZKP-a, slijedom čega je prvostupanjski sud pravilnom primjenom materijalnog prava odbio zahtjev tužitelja za naknadu štete.

Županijski sud u Varaždinu GŽ-563/99 od 31.05.1999. godine

9. Okolnost da je oštećeni priznao djelo za koje je bio osumnjičen, ali da to nije bio razlog za određivanje pritvora, nije od utjecaja na njegova prava na naknadu štete zbog neosnovanog lišenja slobode, kad je optužba odbijena. Uvidom u spis utvrđeno je, a što je između stranaka i nesporno, da je dana 11.11.1984. godine tužitelj pritvoren, da je bio u pritvoru 178. dana i da je krivični postupak pravomoćno završen presudom kojom se optužba odbija. S obzirom na navedene okolnosti, sudovi nižeg stupnja pravilno su ocijeniti da tužitelj ima pravo na naknadu štete budući da mu je neosnovano bila oduzeta sloboda, a da svojim nedozvoljenim postupcima nije uzrokovao određivanje pritvora.

Naime, u članku 545. stavak 1. točka 1. ZKP-a je propisano, da pravo na naknadu štete pripada i osobi, koja je bila u pritvoru, a postupak je dovršen pravomoćnom presudom kojom je optužba odbijena. U stavku 3. istog člana propisano je, da naknada štete ne pripada osobi koja je svojim nedopuštenim postupcima uzrokovala lišenje slobode. Sudovi nižeg stupnja pravilno su ocijenili, da u nazočnom slučaju ne dolazi do primjene navedene odredbe iz stavka 3. budući da je tužitelj priznao krivična djela za koja je bio osumnjičen u istražnom postupku, a to priznanje nije razlog za određivanje pritvora, već bi to bile one radnje koje bi onemogućavale vođenje službenog postupka.”

VSRH, Rev-2135/1990 od 06.02.1991. godine

10. Kad je izostanak iz škole, a time i gubitak školske godine, posljedica ponašanja oštećenika, što nije u uzročnoj vezi sa štetnim događajem, tada oštećenik ne može osnovano zahtijevati da mu štetnik plati novčanu naknadu za duševne boli zbog gubitka te školske godine.”

Os Varaždin, GŽ-263/88-2 od 07.03.1988. godine

11. Pomorcu koji je zbog neosnovanog lišenja slobode ostao bez zarade koju bi ostvario na stranom brodu Republika Hrvatska je obvezna naknaditi nastalu štetu.

Vs, Rev-803/88 od 01.02.2990. godine

12. Šteta na čiju naknadu neopravdano osuđena osoba ima pravo pod pretpostavkama iz članka 500. ZKP obuhvaća i troškove njezine obrane u krivičnom postupku.

VSH, GŽ-1195/73 od 25. prosinca 1973 godine

13. Neosnovano lišeni slobode može zahtijevati naknadu za duševne boli zbog smanjenja životne aktivnosti kada je zbog lišenja slobode došlo do narušenja zdravlja.

VSH, Rev-1165/83 od 7. ožujka 1984. godine

14. Ne postoji posebna pravna osnova da se dosudi naknada za narušeno zdravlje.

Vs, Rev-1253/83. od 30.5.1984. godine

15. Osobi neosnovano lišenoj slobode dosuđeni su troškovi za dolazak supruge u posjet u zatvor, ako su posjeti vršeni uz odobrenje organa koji su provodili istragu i u granicama kućnog reda.

VSH, Gž-1872/77 od 13.05.1978. godine

16. Na visinu naknade za duševne patnje zbog nezakonitog lišenja slobode ne utječe samo dužina vremena koje je oštećeni proveo u pritvoru već i niz drugih subjektivnih i objektivnih momenata od kojih zavisi opseg, intenzitet i posljedice štete od duševnih patnji oštećenog. To su primjerice, ugled koji oštećeni uživa u svojoj okolini, okolnost da li je pritvoren po prvi put, gdje je pritvoren, da li zbog pritvaranja obitelj koju on uzdržava ostaje nezbrinuta i sl.

VSH, Gž-2366/78 od 27.03.1979. godine

17. Predmnijeva se da neosnovano lišenje slobode unosi u psihički život trpljenje, nanosi duševne patnje, što predstavlja neimovinsku štetu koju treba reparirati odgovarajućom satisfakcijom.

VSH, Gž-1539/76 od 16.04.1976. godine

18. Opće je poznato da u pravilu, bez obzira na psihičku strukturu ličnosti, svaki čovjek trpi više ili manje od osjećaja nelagodnosti zbog gubitka slobode i boravka u zatvoru, što mu daje pravo na zadovoljenje

VSH, Gž-2872/79 od 12.04.1979. godine

19. U slučajevima i u postupku koji su utvrđeni zakonom, ako prema konačnom ishodu krivičnog postupka bude lišena slobode duže nego što je bilo osnove, ta osoba ima pravo na neimovinsku štetu na temelju toga razloga. Lišenje slobode, unosi u psihički život trpljenje, nanosi duševne patnje (strah, brigu, nespokojsstvo, tugu i sl.), remeti emocionalnu odnosno psihičku ravnotežu. To predstavlja neimovinsku štetu koju treba reparirati odgovarajućom satisfakcijom.

VSH, Gž-3338/77 od 14.11.1978. godine

20. Nematerijalna šteta za duševne bolove zbog neosnovanog lišenja slobode predstavlja jedinstven vid štete koji obuhvaća sve štetne posljedice

nematerijalne štete vezane za ličnost oštećenog proistekle iz neosnovanog lišenja slobode, te se za tu štetu dosuđuje jedan iznos naknade pri kojem odmjeravanju sud uzima u obzir sve okolnosti slučaja, a to su ugled koji je oštećeni uživao u svojoj sredini, odnos sredine prema njemu poslije lišenja slobode, težinu i prirodu kaznenog dijela, vrijeme trajanja lišenja slobode kao i sve druge okolnosti koje su utjecale na prirodu, težinu te trajanje psihičkih bolova.

Županijski sud u Zagrebu, GŽ-7852/98 od 03.11.1998. godine

21. Iako postoji odgovornost tuženice, sud je odbio tužitelja sa zahtjevom za naknadu štete iz razloga jer smatra da postoje razlozi iz članka 200. stavak 2. ZOO-a.

U navedenom članku se navodi da će sud pri odlučivanju o zahtjevu za naknadu nematerijalne štete, te o visini njezine naknade voditi računa o značenju povrijeđenog dobra i cilju kome služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom prirodom i društvenom svrhom.

Uvidom u priložena i gore citirana rješenja sud je utvrdio da je tužitelj više puta osuđivan za istovrsna kaznena djela i to krađe, da je prije nego što je pritvoren bio osuđivan, da se i sada nalazi na izdržavanju kazne zatvora, a da je do obustave kaznenog postupka došlo zbog apsolutne zastare, a ne zbog toga što tužitelj ne bi učinio kazneno djelo koje mu se stavlja na teret.

Stoga ovaj sud smatra da tužitelju ne pripada naknada nematerijalne štete s osnova boravka u pritvoru u navedenom vremenskom periodu, jer bi se udovoljavanju tužbenog zahtjeva odlučilo protivno odredbi članka 200. stavak 2. ZOO-a prema kojem sud treba voditi računa da se udovoljavanju zahtjeva za naknadu nematerijalne štete ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom prirodom i društvenom svrhom.

Općinski sud u Zagrebu, Pn-5639/93 od 29.10.1995. godine

22. Osoba koja je neopravdano kažnjena zatvorom rješenjem suca za prekršaje ima pravo samo na naknadu materijalne, a ne i nematerijalne štete.

VSRH, Rev-2668/93 od 6. rujna 1994. godine

23. Rješenje o obustavi krivičnog postupka protiv tužitelja ne predstavlja osnov za primjenu članka 476. od 484. ZKP-a budući se radi o aktu milosti kojim je tužitelju dat oprost. Stoga je valjalo tužbeni zahtjev odbiti.

Općinski sud u Zagrebu, Pn-1562/97 od 5.5.1999. godine

7. ZAKLJUČAK

Odgovornost države za štetu koju njezina tijela ili službenici nanese građanima počela se u svom modernom obliku razvijati u 19. stoljeću. Naime, država ima, između ostalog, zadaću da jamči pravnu i stvarnu sigurnost svim subjektima, stoga se u modernom društvu počela razvijati svijest o specifičnoj vrsti odgovornosti kojom građani dobivaju zaštitu od rizika šteta što ih je uzrokovala država radom državnih tijela ili službenika. Iz toga se razvio i institut naknade štete zbog neopravdane osude i neutemeljenog lišenja slobode, kao specifičan institut naknade štete jer država naknađuje štetu koju je neka osoba pretrpjela zbog neopravdane osude i neutemeljenog lišenja slobode neovisno o činjenici da li je došlo do greške u radu državnih tijela.

U početku razvoja ovog instituta priznavala se naknada štete samo u slučaju kada je do štete došlo zbog nezakonitog ili nepravilnog rada pravosudnih tijela, zatim se počela priznavati naknada štete proistekle od izvršenja kazne izrečene neopravdanom presudom, potom se proširilo pravo na naknadu svake štete proistekle iz neopravdane presude da bi se na kraju priznavala i šteta prouzrokovana neosnovanim lišenjem slobode, naravno uz neka ograničenja. Razvojem instituta smanjuju se slučajevi u kojima se iznimno ne priznaje pravo na naknadu štete zbog neopravdane presude ili neosnovanog lišenja slobode. No, moderni pravni sistemi, među njima i hrvatski, još uvijek u pravilu ne priznaju pravo na naknadu štete zbog neopravdano vođenog kaznenog postupka ako u tijeku tog postupka nije došlo do lišenja slobode niti do pravomoćne osuđujuće presude. Iako je od neopravdano vođenog kaznenog postupka okrivljeni mogao imati štete, on nema pravo na naknadu te štete, no u daljnjem razvoju instituta odgovornosti države za naknadu štete može se osnovano očekivati da će država početi priznavati štete koje okrivljeni trpi zbog neopravdano vođenog kaznenog postupka.

Neopravdana osuda ili neutemeljeno lišenje slobode osobito su grubi atak na slobodu i prava čovjeka i građanina stoga je i Ustav Republike Hrvatske predvidio u članku 25. stavak 4 da svatko tko je nezakonito lišen slobode ili osuđen ima u skladu sa zakonom, pravo na odštetu i javnu ispriku. To načelo je provedeno kroz odredbe ZOO-a i ZKP-a, koje omogućuju naknadu svekolike štete nastale neopravdanom osudom ili neutemeljenim lišenjem slobode. Oštećene osobe mogu svoje pravo na naknadu štete ostvarivati kako pred nadležnim ministarstvom tako i pred sudovima. Kako je postupak rješavanja prava na naknadu štete pred nadležnim ministarstvom brži i ekonomičniji od sudskog puta trebalo bi nastojati da pravo na naknadu štete oštećeni u pravilu ostvaruju u mirnom postupku pred upravnim tijelom, a da je sudska zaštita samo iznimna i to u najsloženijim slučajevima.

LITERATURA

1. M. Vedriš – P. Klarić: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 1995.
2. I. Crnić: Zakon o obveznim odnosima, Organizator, Zagreb, 1996.
3. I. Crnić: Naknada štete, Organizator, Zagreb, 1995.
4. Pavišić, Vučković, Veić, Radolović: Zakon o kaznenom postupku, MUP, Zagreb, 1998.
5. Dr. M. Grubač: Naknada štete za neopravdanu osudu i neosnovano lišenje slobode, Savremena administracija, 1979
6. J. Jurčević- J. Nakić – Odgovornost Republike Hrvatske za naknadu štete zbog neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja, Uloga i ovlasti Državnog pravobraniteljstva glede određenih nekretnina u vlasništvu Republike Hrvatske i općih dobara uz osvrt na neke obveznopravne odnose. str. 130-140. - Inženjerski biro, Zagreb, 2000.g
7. Zakon o obveznim odnosima¹ Narodne novine 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 107/95, 7/96, 91/96 i 112/99
8. Zakon o kaznenom postupku¹ Narodne novine 110/97, 27/98, 56/99 i 112/99

SAŽETAK

Kako je nepovredivost čovjekove slobode jedan od temeljnih ustavnih postulata Ustav Republike Hrvatske predvidio u svom članku 25. stavak 4. da svatko tko je bio nezakonito lišen slobode ili osuđen ima, u skladu sa zakonom pravo na odštetu i javnu ispriku. Pravo na naknadu štete dakle obuhvaća pravo na javnu ispriku te na naknadu imovinske i neimovinske štete.

Posrijedi je poseban ustavni institut koji je detaljnije razrađen u kaznenom pravu i razlikuje se od naknade štete u građanskom pravu. Za opstojnost zahtjeva za naknadom štete irelevantan je uzrok neopravdane osude ili neutemeljenog uhićenja, no opće građanskopravne pretpostavke odnosa odgovornosti za štetu (šteta, štetna radnja, uzročnost i protupravnost) nisu bez značenja u primjeni ovog instituta naknade štete, stoga se one ne primjenjuju samo u slučajevima kada ih odredbe iz Glave XXX Zakona o kaznenom postupku derogiraju, u svemu ostalom se primjenjuju opće odredbe građanskog prava odnosno Zakona o obveznim odnosima.